

5. Druker, P. (2007). *Managing in the society of the future*. (Trans. in Eng.). Moscow: Vil'iams [in Russian].
6. Kantorovich, L. V. (1939). *Mathematical methods of organizing and planning production*. Leningrad: LGU [in Russian].
7. Lao-tszu. (2016). *Dao de tszin*. (Trans. in ancient China.). Moscow: Tsentrpoligraf [in Russian].
8. Mak'iavelli, N. (2007). *The Prince*. Florentijs'ki khroniky. Derzhavets' (Trans. in Ital.). Kharkiv: Folio, 415-487 [in Ukrainian].
9. Martynyshyn, Y. M., & Kovalenko, Y. Y. (2018). *Art of management and educational technologies of preparation of managers of social and cultural activity*. Bila Tserkva: Vydavets O. V. Pshonkivskyj [in Ukrainian].
10. Martynyshyn, Y. M., & Kovalenko, Y. Y. (2017). *The measures in culture of management*. Visnyk Natsional'noi akademii kerivnykh kadrov kul'tury i mystetstv, 4, 26-31 [in Ukrainian].
11. Martynyshyn, Y. M., & Kovalenko, Y. Y. (2018). *Formation of the modern system management of life society*. Visnyk Kyivs'koho natsional'noho universytetu kul'tury i mystetstv. Serii: Menedzhment sotsiokul'turnoi diial'nosti, 1, 7-24 [in Ukrainian].
12. Martynyshyn, Y. M., & Khlystun, E. S. (2018). *The phenomenon of ideas in the management activity of the society*. Visnyk Kyivs'koho natsional'noho universytetu kul'tury i mystetstv. Serii: Menedzhment sotsiokul'turnoi diial'nosti, 2, 7-25 [in Ukrainian].
13. Nemchinov, V. S. (1962). *Economic-mathematical methods and models*. Moscow: Sotsekgiz [in Russian].
14. Slutskii, E. E. (2011). *Economic and statistical works*. Moscow: Eksmo [in Russian].
15. Bertalanffy, L. (1969). *General System Theory*. New York: George Braziller.
16. Follett, M. P. (2014). *Dynamic Administration: The Collected Papers of Mary Parker Follett*. Eastford: Martino Fine Books.
17. Hamel, G. (2007). *The Future of Management*. Boston: Harvard Business School Press.
18. Mockler, R. J. (1971). *Situational Theory of Management*. Harvard Business Review, 3, 146.
19. Pink, D. (2015). *A whole new mind why right brainers will rule the future*. New York: Riverhead Books.
20. Smuts, J. (1927). *Holism and Evolution*. London: MacMillan Press.
21. Trentowski, B. (1843). *The Relationship of philosophy to Cybernetics it is the art to lead the people*. Poznań: Żupański [in Poland].

Стаття надійшла до редакції 12.09.2018 р.

УДК 008

Кундеревич Олена Вікторівна
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії
Київського національного університету
культури і мистецтв
ORCID 0000-0001-7248-5033
l.kunderevich@gmail.com

СПЕЦИФІКА ФІЛОСОФСЬКО-ХУДОЖНЬОГО ОСЯГНЕННЯ СВІТУ ЯК ПРОБЛЕМА ЦІЛІСНОСТІ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ

Метою роботи є аналіз підходів щодо співвідношення філософського та художнього осягнення світу, розгляд проблеми цілісності духовної культури, а також пошук моделей співвідношення мудрості й творчості. **Методологія** дослідження базується на застосуванні загальнонаукових та спеціальних методів пізнання, зокрема: аналізу, синтезу, логічного методу та методу узагальнень. **Наукова новизна** полягає у запровадженні твердження про те, що філософська творчість, що йде за людиною в мистецтво, зустрічається із зовсім новим образом людини. Бути людиною – означає відхилитися від мети, означає відвернутися від абстрактності, подолати зведеність до ідеї. Людину, нарешті, можна зрозуміти як саму творчість, що бере свій початок в житті нумеральному, тобто в свободі. **Висновки.** Філософія і мистецтво є тими духовними просторами, в яких не тільки втілюється індивідуальна буттєвість, але й формується мета подальшого розвитку людини і людства. Творчий потенціал митців і філософів створює певний настрій та часто є поштовхом до самозаглиблення й сходження людської душі шляхом добра до осягнення себе.

Ключові слова: духовна культура, філософія, мистецтво, творчість, свобода, людина.

Кундеревич Елена Викторовна, кандидат философских наук, доцент, доцент кафедры философии Киевского национального университета культуры и искусств

Специфика философско-художественного постижения мира как проблема целостности духовной культуры

Целью работы является анализ подходов соотношения философского и художественного постижения мира, рассмотрение проблемы целостности духовной культуры, а также поиск моделей соотношения мудрости и творчества. **Методология** исследования базируется на применении общенаучных и специальных методов познания, в частности: анализа, синтеза, логического метода и метода обобщений. **Научная новизна** заключается во введении утверждения о том, что философское творчество, следующего за человеком в искусство, встречается с совершенно новым образом человека. Быть человеком – значит отклониться от цели, значит отстраниться от абстрактности, преодолеть отождествление с идеей. Человека можно понять также как творчество, которое берет свое начало в жизни ноуменальной, то есть в свободе. **Выводы.** Философия и искусство являются теми духовными пространствами, в которых не только воплощается индивидуальная бытийственность, но, собственно, в которых формируется цель дальнейшего развития как человека, так и человечества. Творческий потенциал художников и философов создает определенное настроение и часто является толчком к сосредоточению и восхождению человеческой души путем добра к постижению себя.

Ключевые слова: духовная культура, философия, искусство, творчество, свобода, человек.

Kunderevich Olena, candidate of Philosophy, Associate Professor, associate Professor of Philosophy, Kyiv National University of Culture and Arts

The specificity of the philosophical and artistic comprehension of the world as a problem of the integrity of spiritual culture

The purpose of the article is to analyze the approaches of the ratio of philosophical and artistic understanding of the world, to consider the problem of the integrity of spiritual culture, as well as the search for models of the ratio of wisdom and creativity. **The methodology** is based on the application of General scientific and special methods of cognition, in particular: analysis, synthesis, logical method and generalization method. **The scientific novelty** lies in the introduction of the statement that philosophical creativity, following man into art, meets with a completely new image of man. To be human is to deviate from the goal, to distance oneself from abstraction, to overcome identification with the idea. Man can also be understood as creativity, which originates in the life of noumenal, that is, in freedom. **Conclusions.** Philosophy and art are those spiritual spaces in which not only individual beingness is embodied, but, in fact, in which the goal of further development of both man and humanity is formed. The creative potential of artists and philosophers creates a certain mood and is often the impetus for the concentration and ascent of the human soul through good to comprehend themselves.

Key words: spiritual culture, philosophy, art, creativity, freedom, man.

Актуальність теми дослідження. Тяжіння філософії до мистецтва, їх взаємне доповнення та взаємозбагачення мають давню традицію в історії вітчизняної та зарубіжної культури. Прагнення сучасного наукового знання до цілісного світосприйняття активізує пошуки нових – поза логічних, не дискурсивних способів осягнення істини і характеризується підвищеною увагою до вивчення сфер взаємодії філософського та художнього мислення. Як зазначав Х. Ортега-і-Гасет: «У наші дні людині починає розкриватися велика реальність життя, для якої інтелект не більш, ніж звичайна функція; отже, життя володіє значно радикальнішим характером, ніж усі світи сконструйовані інтелектом» [1].

Сучасне розуміння взаємодії філософії та мистецтва зумовлене прагненням сутнісної єдності, принципової неподільності філософського та художнього пізнання дійсності. Протягом ХХ століття у практиці розвитку мистецтва та в мистецтвознавстві відбулися показові зміни, які вплинули і на теоретичні концепції художньої культури в цілому, і на пошуки вираження певних концептуальних ідей.

Аналіз досліджень і публікацій. Цікавими доробками щодо побудови моделей розуміння мистецтва, художньої і філософської творчості є дослідження сучасних естетиків і мистецтвознавців: С. Д. Безклубенка, М. М. Бровка, В. І. Панченко, Л. Т. Левчук, О. О. Осьмак та ін.

Ідея естетики як метатеорії мистецтва набуває особливого значення в умовах ХХІ століття і цілком закономірно бажання теоретиків узагальнити ті процеси, які властиві розвитку мистецтва протягом досить тривалого часу. У цьому контексті мають значення як тенденції розвитку мистецтва загалом, так і його конкретних проявів. Крім аналізу загальнотеоретичних джерел особливого значення набувають також спроби естетико-мистецтвознавчого розгляду конкретних напрямків мистецтва.

Метою статті є аналіз підходів щодо співвідношення філософського та художнього осягнення істини, розгляд проблеми цілісності духовної культури, а також пошук моделей співвідношення мудрості й творчості.

Виклад основного матеріалу. Питання про специфіку теоретико-естетичного знання є одним із найбільш важливих для сучасної естетики. Мова йде про те, щоб зрозуміти функціональну значущість естетики, тобто розуміння того, як теоретико-естетичне знання може впливати на власне естетичний розвиток суспільства та живу практику естетичного виховання однією із найважливіших причин, що стримує подальший розвиток естетичної думки є, за словами О. Воєводіна, "... як це не парадоксально, її тісний зв'язок із філософією, з притаманною останній спекулятивною формою мислення. Суть питання в тому, що естетика до цього так і не визначила власну методологічну базу для

дослідження естетичних процесів, оскільки історично як наука оформлюється в середині філософського та сциентистського мислення і відчуває на собі методологічний та категоріальний тиск філософсько-наукового знання” [2]. Звісно, естетика не може бути просто філософією мистецтва, або методологією мистецтвознавства, бо це загрожує втратою власного предмету дослідження. Теоретико – естетичне знання є знанням себе, власного емоційного стану дослідження. Воно не може служити засобом для отримання нового знання, через те, що це особливе знання. Воно дивовижним чином охоплює засіб та ціль і тим відрізняється від науково-технічного, бо естетичний стан, що естетика категоризує, є для неї і засобом входження до предмету естетики, і кінцевою метою естетичного сприйняття.

Філософія ж завжди залишається формою раціонально-рефлексивної свідомості. При цьому філософському досвіду, як і художньому, притаманне суб’єктивна забарвленість, індивідуальне бачення загального, тобто, самобутність форм свого завжди особистісного культурного буття. Стверджуючи себе у світі, людина намагається відшукати можливості вкоріненого існування в ньому. Всесвіт відкриває свої безмежні горизонти, аби їх досягнути та засвоїти. «Філософія, перш за все, духовний орієнтир особистості, що прагне до мудрості, до оцінювання власного життя не лише в масштабах сьогодення» [3].

Освоєння Універсуму у формулах логіко-раціональної рефлексії потребує свого доповнення образно-інтуїтивним, емоційно насиченим сприйняттям світу, характерним для науки рівнем пошуківості, на якому вона знаходиться. Це той рівень розкриття втаємниченого, де досягнуте не набуває ще загального визначення, де істина існує ще в усній оболонці з заблудженням, і в цій єдності міститься величезний потенціал розгортання істини. На цьому рівні діє найвища духовна сила людськості, сила уяви, яку Я. Голосовкер назвав імагінативним абсолютом людського існування, найвищим виразом творчої здатності. Отже, сама потенція, творча здатність, сила уяви надає водночас і поштовх до розгортання істини, і сенс існування індивідуальної свідомості, яка прагне цього розгортання і крізь уяву і “серце” якої проходить “містерія творчості” і життя взагалі.

Філософська уява створює такі образи буття людини у світі, які надалі стають проектами цього буття, втілюються в реальність у вигляді багатоманітних способів людської самореалізації.

Відмінністю філософії від інших наук є те, що вона не прив’язана до аргументацій, логічно побудованих доказів, постулатів, теорем тощо Ще Аристотель зазначав, що ознакою філософської невихованості є: «нічого не приймати без доказів». Але разом з тим, філософія є способом раціонального досягнення світу. Вона близька до науки властивими їй засобами викладення свого змісту. Філософія постійно розширює горизонти світогляду, хоча і знаходиться в колі постійно відтворюваних питань, що стосуються загальних орієнтирів людського буття. Проблеми, над якими постійно б’ється філософія, сформулював Кант: “Хто я є? Що я можу пізнати? На що я можу сподіватися?”. Пошук відповідей на них і є тим простором, в якому філософія знаходить своє призначення. Специфічні особливості філософського досвіду, як абстрактно-логічного мислення, певною мірою обмежують всебічне розкриття багатьох проблем антропології, серед яких знаходяться й дотичні до внутрішнього світу людини, її індивідуального досвіду, який включає й не рефлексивні шари. Тому звернення до художнього досвіду видається доцільним і з точки зору вихідної полі змістовності художнього твору, яка звільняє людину від монолінійного розуміння і виводить на шлях неоднозначності, поліфонічності буття. При цьому кожне значення виражає, являє художню істину у певному аспекті, але жодне не розкриває, не вичерпує її сповна.

Проте шлях художнього пізнання спрямовується не лише не лінійністю, просторово-часовою незавершеністю буття художнього досвіду і не тільки його ірраціональною та емоційною визначеністю, що доповнює раціонально-рефлексивні форми досягнення світу. Універсальність самого художнього досвіду полягає в тому, що образно-інтуїтивні та логіко-раціональні витoki індивідуального буття постають в ньому у гармонічній єдності.

Філософська творчість, що йде за людиною в мистецтво, зустрічається із зовсім новим образом людини. Цей образ вже не регулюється інтелектуальною перед посилкою “що є”. Образ людини складається з питання “що означає?”. Предмет перетворюється в символ. Бути людиною – означає відхилитися від мети, означає відвернутися від абстрактності, подолати зведеність до ідеї. Людину, нарешті, можна зрозуміти як саму творчість, що бере свій початок в житті ноуменальному, тобто в свободі.

Переорієнтація філософії на розуміння людини значно сприяла розширенню духовних контактів Заходу і Сходу. Філософія ведичної традиції (індуїзм, буддизм), наприклад, позбавлена активної установки і орієнтована на внутрішнє духовне самовдосконалення. Акцент у східній філософії зроблено на людину у Всесвіті, що здатна до духовного пошуку.

Досвід філософії існування в дослідженні мистецтва має судження, що в ньому символічно відображається те, що відбувається в глибині духу, а значить, філософія в мистецтві перебуває як розум і душа герменевтика. Ідеї філософії екзистенціалізму проростають крізь образи мистецтва, знаходячи в них живильне середовище, сприятливий клімат та творче підґрунтя. У світі чуттів, образів, живих енергій, тобто в світі чистого змісту, в якому перебуває мистецтво, є можливість зупинитися тільки на почутті, тільки на образі і мислити за допомогою образів, як, наприклад, представляв А. Камю того, хто філософствує. Пізнання творчого Всесвіту обов'язково повинно іти поруч з абсолютним комплексом переживань, під тиском котрих виникає і реалізується творчий акт. Погляд філософа або художника стає проникливим та готовим до глибинних прозрінь тільки після того, як йому з'являється "ангел смерті", і він (філософ, художник)... "... раптово починає бачити понад те, що бачать всі інші, ... як бачать не люди, а сутності інших світів... а через те, що решта органів чуттів і самий розум узгоджені із звичайним зором, а також увесь особистий та колективний "досвід" людини також узгоджений із звичайним зором, через це нові видіння здаються неймовірними та фантастичними... Здається, що ще трохи і вже наступить божевілля..." [4]. Геніальна творчість знаходиться в постійному бажанні заховати предмет своєї болісної чуттєвості навіть для себе, тому що потрібно звертатися не тільки до позитивного, але й до негативного.

Отже, як мислення філософа, так і чуттєвість художника повинні навчитися здібності занурюватися в зло, в жахливість, в негативно естетичне, в деструктивну динаміку думок генія. Істина потребує від мислителя й художника уваги до пороку. У геніальності відбивається не тільки вище духовне напруження сучасності, але й "божевілля" минулих епох. Увесь вантаж "духовного виробництва" проходить крізь серце і розум митця і справа ця видається, дійсно, дещо "понад людською". Геніальність є свідченням духовних потенцій самої людини, будь-якого конкретного життя. Кожна людина здатна відкрити в собі творчу природу, але в людині також ховається й темний бік, що знаходиться всередині. Геніальність виштовхує на поверхню два боки внутрішнього людського буття, як "низький початок". Але "божевілля" й "жахливість", як би вони не були проявлені, не можуть бути домінують при погляді на людину, на генія. "Перший початок" в людині є свідченням людської свободи, можливості вибирати. Досвід зла, на думку М. Бердяєва, наприклад, потрібен людині, це є необхідний довід того, хто пізнає, це є данина його універсальній природі. Проникнення у специфічний світ художнього досвіду свідчить про сутнісну єдність, взаємозв'язок та взаємозумовленість його окремих сторін, кожна з яких має, усе ж, свою специфіку й самоцінність.

Художник наповнює світ неповторним суб'єктивним змістом, так само відбувається і з процесом саморефлексії, і світ цей здобуває людський сенс і суб'єктивні форми, що відбивають єдність сутності людини та її існування. Але часто, художник або філософ, що доторкнувся до невідомих підвалин, до буття самої істини, повинен правду, яку він знайшов передавати за допомогою вигадки. Не тільки у художника і філософа існує багато причин для того, щоб говорити неправду. Творча людина завжди відчуває в собі потребу до вигадки, брехні. "Перед людьми, як і перед художником, дилема: будеш говорити так, як бачиш у чуєш, інші не побачать і не почують" [4]. У цьому і полягає трагічна діалектика життя і творчості. І якщо філософ намагається відкрити істину, спираючись не на розум, а на творчість, то з часом розум починає тільки заважати?..

Художній синтез як результат безпосередньої зустрічі "Я" з навколишнім світом виражає їх діалектичну єдність: структуру цих двох крайностей становить умову або феноменологічний привід для нескінченно різноманітного здійснення цього синтезу. Цінність художнього твору усуває розрив об'єктивного і суб'єктивного, зовнішнього і внутрішнього і тим самим дозволяє зрозуміти активність внутрішнього у його об'єктивному змісті й оформленні.

Стихія мистецтва глибше і загальніше за всі окремі мистецтва. Звісно, художниками народжуються не всі, але до мистецтва через натхнення красою покликане все людство. Мистецтво є прекрасним матеріалом для підкреслення висновків екзистенційної феноменології. Феноменологія ідентична творам мистецтва. Їх поєднує бажання зрозуміти смисл світу та історії.

М. Мерло-Понті завершив у своїй феноменології мовлення дослідження феномену. Він ввів акт мовлення в розуміння феномена і дійшов висновку: тепер перед нами всі його елементи. Слово стає для Мерло-Понті центральним моментом людської спонтанності, а отже і творчості. Ось чому він вважав, що феноменологія слова допоможе розкрити людський суб'єкт в його найфундаментальніших вимірах. Особливого значення Мерло-Понті надає літературі, літературній творчості, де, як він вважає, мова перестає бути простим засобом повідомлення про те, що є і стає "тілом письменника", самим письменником. Мова стає вже не прислугою значень, а самим актом означення, і для письменника залишається лише один засіб зрозуміти мову – улаштуватися в ній. Переходячи від "означаючої" мови до чистої літератури – одночасно з живописом – ми звільняємось від потягу до схожості з

речами та від ідеалу “закінченого” твору мистецтва. Мистецтво – це завжди “слово, що говорить”, його твори незавершені, оскільки в них виражається те, що тільки хочуть виразити, і, оскільки в них автор сподівається дати ім’я тому, що ще не має назви.

Література досить переконливо доводить, що мова улаштована незвичайним чином, що вона дає нам більше, ніж в ній закладено. Коли людина слухає або читає, слова не обов’язково стосуються значення, яке воно вже мало – вони мають унікальну здібність виводити того, хто сприймає їх за межі його думок, роблять у його відокремленому світі отвори, крізь які проникають думки “іншого”. Письменник перетворює мову у своє тіло; дещо подібне відбувається і з художником, тільки він, перетворюючи світ в живопис, віддає своє тіло світові. Дійсно людське тіло і з’являється тоді, коли між видимим і тим, хто дивиться, відбувається свого роду переплетіння, за яким, так би мовити, біжить іскра, а потім спалахує вогонь.

Експресіонізм має справу з “подразниками”, що походять від предметів зовнішнього світу. Це нове мистецтво, що саме по собі не володіє сенсом. Воно є абстрактним мистецтвом, де життєвий потік демонструється не метою, а рушійною силою, що має виток у можливості безпосереднього сприйняття самого себе. Метою цього мистецтва є максимально створити умови для вираження нового досвіду. Хоча мистецтво експресіонізму глибоко занурене в сучасне життя і його прояви, все ж таки саме велика віра у майбутнє об’єднує експресіоністів. Завданням сучасного художника-експресіоніста є викриття потворності та безглуздя зовнішнього світу: “Тріумф душі над реальністю” та необхідність створення “нової дійсності”.

Саме з функцією творення “нової дійсності” пов’язаний аналіз експресіонізму з боку його символічності, наприклад повість Ф. Кафки “Перетворення”, Ю. Борев пропонує інтерпретувати її зміст через відомий зразок слов’янського фольклору – казку “Червона квіточка”. У казці перетворення відбувається двічі: юнак – на жадливу потвору, воно – на прекрасного юнака. Причиною другого перетворення є людське співчуття, кохання. У тому світі, який змальовує Кафка, перетворення можливе лише у гірший бік, воно незворотне, оскільки нема кому співчувати людині... Грегор Замза гине тому, що його самотність нездоланна” [5].

Про поєднання в мистецтві уяви естетичної та моральної писала Марина Цветаєва: “Поряд з уявою власне естетичною існує й відіграє незамінну роль у духовному житті людей також уява совісті – напружений пошук духовних сходжень у реальних людських суперечностях і конфліктах, розкриття і передбачення можливісного аспекту моральної проблематики загалом. Для справжнього мистецтва це його совісне джерело” [6]. Народжуючись із самого життя, мистецтво, як жодна з форм духовної діяльності людини, завжди було з ним щільно пов’язане і відбивало освітні напрями культурного розвитку певного суспільства, їх зв’язки й протиріччя.

Як чисто теоретичний пошук у XIX столітті філософські концепції представлені, зокрема, німецькою класичною філософією. Створення “істинної філософії”, яка побудована на системі мудрості, синонімом якої є розум, покликане досягти абсолютного синтезу протилежностей (абсолютного в плані діалектики). Саме в такому ракурсі підмітив цікаву закономірність процесу реформування філософії Кантом Шеллінг. “Кант, – зауважує Шеллінг, – не може бути зрозумілим в його істинній геніальності, якщо розглядати його, як це звично робиться, тільки як філософа. Проте без сумніву, що лише людина такого духовного складу могла отримати рішучу перемогу над догматизмом і розчистити від нього горизонт філософії. Якщо б веселий старий Парменід, як він описаний у Платона, і діалектик Зенон побачили його мистецьки зроблені антиномії – ці неперехідні свідчення перемоги над догматизмом і вічні пропілеї істинної філософії, вони радісно визнали б його своїм духовним побратимом” [7].

Процес оновлення філософії передбачає реконструкцію згідно з різними основоположеннями чи принципами, чи, просто, з принципом, і, як стверджував Кант, це вимагає навіть певного плану. Це є складна інтелектуальна праця, як і саме філософування та його тип – діалектика. Більш того, ця претензія може здатися навіть “темним” і незрозумілим актом. Тому корисно і цікаво саме з цього навести можливо й дещо сократичні вислови Канта й Шеллінга. Кант у Прологоменах пише: “Хто знайде темним і цей попередній план майбутньої метафізики, той хай втямить, що немає ніякої необхідності займатися саме метафізикою, що бувають таланти, які досить устигають у солідних і навіть глибоких науках, більш близьких до чуттєвого споглядання, але яким не вдаються дослідження чисто абстрактні, і що в такому випадку слід присвячувати свої таланти іншим предметам; але хто хоче судити про метафізику, або сам упорядковувати метафізичну систему, той повинен цілком задовольнити вимогам, викладеним у цій книзі, тобто він повинен або прийняти моє вирішення завдання, або ж ґрунтовно його спростувати і поставити на його місце інше, - тому що просто його усунути він не має права” [8]. А ось характерна думка Шеллінга: “Інтелектуальне споглядання є дещо таке, що можна

вимагати або до чого можна спонукати; тим же, хто цієї здатності позбавлений, у крайньому разі варто б її мати” [9]. “Інтелектуальне споглядання” – термін, яким Шеллінг позначає “орган” філософування.

Питання про взаємозв'язок і сутнісну схожість філософського і художнього пізнання видається значно глибшим, ніж здається на перший погляд. Співвіднесення мистецтва і філософії, творчої стихії, що розгортається крізь пізнання світу говорить нам про те, що життєві енергії мають вияв як суто логічний, абстрактний, так і чисто “енергетичний”, “мистецький”, “експресіоністичний”. Спростовувати, або уподібнювати одне з іншим не має ніякого сенсу, важливо “відчути” і “зрозуміти”, як про це говорить Ф. Шеллінг і застерігає І. Кант. Філософи, для яких раціональність у пізнанні була чужорідною і нестерпною, все ж таки застерігали від того, що проходячи крізь мистецькі шари й естетизацією філософія може вийти вже не філософією, про це у своїх працях пише, наприклад, Л. Шестов, Г. Гегель виступає у філософії Л. Шестова головним його опонентом. Він критикує його за відому фразу: “Все дійсне – розумне”. “За Гегелем, людина мислить погано, якщо вона не віддається цілком під владу сторонньої їй речі і хоча б щось від себе додає: людина зобов'язана приймати буття таким, яким воно їй дане, або все дане, або як він воліє говорити, все дійсне – розумне” [10]. Метод віршування істини, коли треба “нишпорити” за “саморуком поняття”, наприклад, у Шестова – викликає сарказм. Л. Шестов порушує питання про критерії істини. Західноєвропейська думка атрибутами істини вважає її тривкість та постійність. Але, підкреслює філософ, “істина не терпить єдності, так само, як вона не терпить постійності. Основним предметом... метафізичної істини у нашому світі є те, чого люди найбільше бояться та уникають – це мінливість і пов'язана з мінливістю безперервна тривога” [10].

Висновки. Філософія і мистецтво є тими духовними просторами, в яких не тільки втілюється індивідуальна буттєвість, але, власне, в яких формується мета подальшого розвитку як людини, так і людства. “Філософія ж є могутнім лікувальним засобом від хвороби смисловтрати сучасного людства, загрозливі симптоми якої сьогодні надто відчутні. Софотерапія – відкриті двері виходу з цього становища. Для суспільства, а точніше – для людей, що його утворюють, вона спосіб духовного відродження, подолання хвороби і самозбереження людей” [3].

Природний потяг людини до гармонії, краси є рушійною силою на шляху самовдосконалення, “творіння” особистої історії людини і людства. Протягом багатьох віків не перестають вражати, як вдало помітив Кант, “зоряне небо над нами й моральний закон всередині нас”. Навернення митців до тем морального пошуку, самозаглиблення, очищення і сходження особистості на вищий щабель свого духовного розвитку важливі як у філософії, так і в мистецтві. “Художник, який усвідомив реальність мистецтва, не може на цьому зупинитись, щоб не прагнути далі до самої реальності. Він хоче, щоб весь той світ Фаворський, розсіяні промені якого він ловить в фокусі своєї творчості, осіяв би весь світ” [11]. Творчий потенціал митців і філософів створює певний настрій та часто є поштовхом до самозаглиблення й сходження людської душі шляхом добра до осягнення себе.

Література

1. Ортега-и-Гассет Х. История как система. Вопросы философии. 1996. № 6.
2. Воеводін О. Про своєрідність теоретико-естетичного знання. Дні науки. 1998 р. Київ: “Київський університет”, 1998. С. 65.
3. Горак Г. І. Філософія. Київ, 1998. С. 4.
4. Шестов Л. Сочинения. В 2 т. Т. 2. Москва: Наука, 1993. С. 27.
5. Боров Ю. Эстетика. Москва, 1988. С. 388.
6. Цветаева М.И. Об искусстве. Москва, 1991. С. 371.
7. Шеллинг Ф.В.И. Иммануил Кант. Сочинения. В 2 т. Т. 2. Москва, 1989. С. 30.
8. Кант И. Пролегомены. Москва, 1934. С. 118.
9. Шеллинг Ф.В.И. Система трансцендентального идеализма. Соч. в 2 т. Т. 1. Москва, 1987. С. 264.
10. Шестов Л. На весах Иова. Странствование по душам. Париж., 1975. С. 240.
11. Булгаков С. Свет невечерний. Москва, 1994. С. 332.

References

1. Ortega y Gasset H. (1996). History as a system. Voprosy filosofii, 6 [in Russian].
2. Voyevodin O. (1998). About originality of theoretical and aesthetic knowledge. Dni nauky. Kyiv.: “Kyivskyy universytet” [in Ukrainian].
3. Gorak G.I. (1998). Philosophy. Kyiv [in Ukrainian].
4. Shestov L. (1993). Compositions. Vol. 2. Moscow: Nauka [in Russian].
5. Borev Yu. (1988). Aesthetics. Moscow [in Russian].
6. Tsvetaeva M. I. (1991). About art. Moscow [in Russian].

7. Schelling F.V.I. (1989). Immanuel Kant. Vol. 2. Moscow [in Russian].
8. Kant I. (1934). Prolegomeny. Moscow [in Russian].
9. Schelling F.V.I. (1987). The system of transcendental idealism. Vol. 1. Moscow [in Russian].
10. Shestov L. (1975). On the scales of Job. Wandering souls. Paris [in France].
11. Bulgakov S. (1994). Light of non-evening. Moscow [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 12.11.2018 р.

УДК 379.85: 261.6

Панченко Світлана Анатоліївна
кандидат культурології, доцент,
доцент кафедри арт-менеджменту
та івент-технологій
Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв
ORCID 0000-0001-8010-8318
dolga100@ukr.net

РОЗВИТОК РЕЛІГІЙНОГО ТУРИЗМУ І СПРИЯННЯ ПАЛОМНИЦТВУ В УКРАЇНІ (НА ПРИКЛАДІ ХРИСТІЯНСЬКИХ МАРШРУТІВ)

Мета роботи – розглянути релігійний туризм на прикладі християнських маршрутів з акцентуванням на важливості розвитку цього напрямку і необхідності розробки нових маршрутів із урахуванням конфесійних особливостей. **Методологія** дослідження полягає у застосуванні культурологічного, феноменологічного та релігієзнавчого методів. Завдячуючи цим методам стає більш доступним і зрозумілим вивчення цього важливого питання для окультурення соціуму і підняття духовності українського народу. **Наукова новизна** полягає в розширеному вивченні питання релігійного туризму і паломництва з точки зору впровадження інновацій у цю сферу із урахуванням конфесійних особливостей. **Висновки.** У результаті дослідження встановлено, що для успішного розвитку релігійного туризму в Україні необхідно популяризувати духовні надбання на державному і регіональному рівнях, поширювати інформацію про культурну та духовну спадщину України не лише українською, а й іноземними мовами, зробити інформацію доступною і насиченою для іноземних туристів. Популяризувати паломницькі маршрути, враховуючи конфесійні особливості і впроваджуючи інноваційні програми зі сприяння паломництву на державному рівні.

Ключові слова: релігійний туризм, паломництво, святині, релігійні об'єкти, конфесійні особливості.

Панченко Светлана Анатольевна, кандидат культурологии, доцент кафедры арт-менеджмента и ивент-технологий Национальной академии руководящих кадров культуры и искусств

Развитие религиозного туризма и содействие паломничеству в Украине (на примере христианских маршрутов)

Цель работы - рассмотреть религиозный туризм на примере христианских маршрутов с акцентом на важности развития этого направления и необходимости разработки новых маршрутов с учетом профессиональных особенностей. **Методология** исследования заключается в применении культурологического, феноменологического и религиоведческого методов. Благодаря этим методам становится более доступным и понятным изучение этого важного вопроса для окультуривания социума и поднятия духовности украинского народа. **Научная новизна** заключается в расширенном изучении вопроса религиозного туризма и паломничества с точки зрения внедрения инноваций в этой сфере с учетом профессиональных особенностей. **Выводы.** В результате исследования установлено, что для успешного развития религиозного туризма в Украине необходимо популяризовать духовные достояния на государственном и региональном уровнях, распространять информацию о культурном и духовном наследии Украины не только украинской, а и иностранными языками, сделать информацию доступной и насыщенной для иностранных туристов. Популяризовать паломнические маршруты, учитывая профессиональные особенности и внедряя инновационные программы по содействию паломничеству на государственном уровне.

Ключевые слова: религиозный туризм, паломничество, святини, религиозные объекты, профессиональные особенности.

Panchenko Svitlana, Ph.D. in Cultural studies, associate professor of the Art-management and event technologies chair, the National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts

Development of religious tourism and the promotion of pilgrimage in Ukraine (on the example of Christian routes)